

עניין: מלתא דאתיא בק"ו טרח וכתב לה קרא

בני יששכר תשרי מאמר ז, ה

והנה עוד זאת אודיעך הנלע"ד הטובה הגדולה אשר עשה הש"י לישראל עם קרובו מה שלא הודיע לשכל אנושי האין צדקו יחדיו הידיעה והבחירה והשכל לא ישיג זה רק מחוייבים עפ"י התורה להאמין כל זה, ואומר, הנה תשכיל ותדע בזה הים גדול ורחב ידים תלמוד שלנו תמצא בו כמה פעמים מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא, ולא מצינו כן בשום מדה מהי"ג מדות לומר מלתא דאתיא בגזירה שוה או בכלל ופרט טרח וכתב לה קרא (הגם שהר"ן ז"ל נגדירם ג' ע"א) כתב באיזהו מקומן אגב דוחק איזה קושיא, מלתא דאתיא בגזירה שוה טרח וכו', לא מצינו כן בכל הש"ס וטעמא בעי, דמהראוי להבין במדת קל וחומר למה נאמר מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכו', למה לן לקרא כיון דאתיא בקל וחומר, ב' אם כך הוא המדה מאיזה טעם למה ישתנה בזה מדת קל וחומר משארי המדות, ונ"ל דהנה כל המדות אינם עפ"י שכל אנושי, רק מקובלים בתורה, ומדת קל וחומר בלבד הוא ג"כ על פי השכל, ובכדי שנדע שהתורה היא למעלה מן השכל והוא רצונו ית"ש ואין להשתמש בחקירות אנושיות בדרכי התורה, על כן מלתא דאתיא בקל וחומר (שהוא שכל אנושי), טרח וכתב קרא מן התורה, וכיון שנכתב הדבר בתורה הרי הוא למעלה מן השכל.

והנה דין ומשפט הוא עפ"י שכל שמתחייב האדם עונש כך וכך על שעבר עבירות כך וכך, וכן הוא בכל המשפטים, אבל צדקה וחסד הוא למעלה מן השכל, והנה תתבונן עוד, מדת קל וחומר שהוא שכלי נקרא בכל הש"ס דין, כמאמרם בכמה מקומות והלא דין הוא, וכן דיו לבא מן הדין וכו', כי השכל לא ישפוט רק דין ומשפט על כל דבר, על כן מילתא דאתיא בקל וחומר שהוא שכלי והוא דין טרח וכתב לה קרא מן התורה, והתורה היא למעלה מן השכל תורת חסד, והחסד הוא למעלה מן השכל. *

והנה תבין גם כן לפי"ז, מדת קל וחומר נקרא דין כמו"ש, הנה היא המדה הראשונה ב"ג מדות שהתורה נדרשת בהן הנה נגדו בתורה שבכתב ב"ג מדות המדה הראשונה היא א"ל שהיא חסד גמור כד"א חסד אל כל היום [תהלים נב ג']^א, וזהו נרמז ג"כ מלתא דאתיא בקל וחומר שהוא דין טרח וכתב לה קרא בתורה שבכתב נכתב שהוא חסד כנ"ל הבן^ב, על כן מי שהוא בעל תורה מקיים בו בהתהלכך וכו' ובשכבך וכו' והקיצות היא תשיחך בכל הדינים בין בעולם הזה ובין בעולם הבא בין דין דלעתיד, הגם שהדין נותן כך וכך והוא עפ"י השכל כמו"ש, הנה התורה שהיא תורת חסד למעלה מן השכל, וכיון שהנפש הוא מבני תורת חסד הנה הדין נותן שיתנהגו עמו בצדקה וחסד, וזה שיסד הפייטן ואתה במשפט תעשה צדקה.

על כן מדת קל וחומר שהוא שפיטת השכל ונקרא דין כמ"ש, טרח וכתב לה קרא בתורה שהוא למעלה מן השכל בכדי שיגבר חסדו עלינו גם במשפט ודין, על כן המדה של רחמים שבתורה שהוא מכוון נגד מדת קל וחומר (שבתורה שבע"פ) הנה הוא מדת שם א"ל הוא מורה בכל מקום חסד כמד"א חסד אל כל היום, ממילא תתבונן היטב בדבר המשפט גופא משפט לאלקי איום, הוא ית"ש כחפץ להצדיק עם זו במשפט ולהתנהג עמהם במדת החסד לפנים משורת הדין בכדי שלא יענישם בדין, הנה בעסק השכר ועונש במשפט גופיה אין מבוא לשכל אנושי לעמוד על המחקר למה יהיה שכר ועונש כיון שנתאמת הידיעה אצלו ית"ש, ועשה י"י ככה שלא יוכל השכל לעמוד על המחקר בזה בכדי שנצטרך להשיב הדבר לאמונת התורה שהיא למעלה מן השכל, וכיון שזה דרכינו כל היום להתנהג באמונה זו על פי התורה למעלה מן השכל, הנה המשפט נותן שיתנהג עמנו השי"ת במדת החסד שהוא למעלה מן השכל^ב.*

בני יששכר אדר מאמר י'

והנה אודיעך ידידי אגב אורחא בכאן, ותשכיל ותדע בזה הים הגדול רחב ידים, תלמוד שלנו תמצא בו כמה פעמים מלתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא [פסחים יח:], ולמה כזאת, ולמה לא מצינו כזאת בשארי המדות הי"ג שבתורה לומר מלתא דאתיא בגזירה שוה ובבנין אב וכיוצא טרח וכתב לה קרא (הגם שהר"ן ז"ל נגדירם ג' ע"א) דחק לפעמים מחמת הכרח איזה קושיא לומר מלתא דאתיא בגזירה שוה טרח וכתב, אבל לא מצינו בש"ס בפירוש רק מדת קל וחומר, ומהראוי להבין למה ישתנה בזה מדת קל וחומר מכל המדות, וגם טורח זה למה לנו גם במדת קל וחומר, ונ"ל דהנה כל המדות אינם עפ"י שכל אנושי, רק מקובלים בתורה, ומדת קל וחומר בלבד הוא ג"כ על פי השכל, ובכדי שנדע שהתורה היא למעלה מן השכל והוא רצונו ית"ש ואין להשתמש בחקירות אנושיות בדרכי התורה, על כן מלתא דאתיא בקל וחומר (שהוא שכל אנושי), טרח וכתב קרא מן התורה, וכיון שנכתב הדבר בתורה הרי הוא למעלה מן השכל.

ומעתה הסכת ושמע, הנה מדת קל וחומר שהוא שכל אנושי נקרא דין כמאמרם ז"ל בכמה מקומות והלא דין הוא, כמדת הדין הוא כביכול (בערכנו) עפ"י שכל, מה שאין כן מדת החסד הוא למעלה מן השכל כמ"ש לעיל, על כן תתבונן עפ"י מאמרינו מדת קל וחומר נקרא דין כמ"ש, והנה טרח וכתב לה קרא, היינו מדת א"ל שבתורה שבכתב ב"ג מדות של רחמים כנודע^א ושם א"ל מורה על חסד גמור כמד"א חסד אל כל היום [תהלים נב ג]. ומעתה בין והתבונן את אשר כתבתי לך שלשים במועצות ודעת, אם הנהגתינו הוא רק מה ששופט השכל, הנה כביכול התנהגות משפט העליון הוא עפ"י הדין, מה שאין כן כשהנהגותינו הוא על פי התורה האלקית אמונת אומן למעלה מן השכל, גם במשפט העליון כביכול יצו חסדו קדוש יעקב והוא במשפט אמת כמ"ש לעיל,